

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Обов'язковою умовою професійної компетентності сучасного менеджера є володіння персональним комп'ютером та інформаційно-комунікаційними технологіями. Усе це належить до системи метазнань і метавмінь фахівця, які входять до складу одного з найбільш важливих компонентів культури сучасної людини і суспільства, що актуалізувався у зв'язку із небувалим розвитком інформаційних та комунікаційних технологій у ХХ ст. і дістав назву інформаційної культури.

Основи інформаційної культури майбутнього менеджера закладаються в середній школі та базовій вищій освіті. Проте знання, уміння й навички, здобуті на цих етапах навчання мають загальний характер, далекий від специфіки реальної управлінської діяльності. Виходячи з останнього, формування інформаційної культури менеджера має продовжуватися в післядипломній управлінській освіті, обов'язковість якої (поряд з повною вищою освітою відповідного напрямку підготовки та стажу роботи за здобутою спеціальністю) закріплена в кваліфікаційних вимогах до менеджерів різних рівнів і галузей.

Утім, досвід показує, що загальний стан інформаційної культури студентів післядипломної освіти за спеціальністю "Менеджер організацій" не може бути визнано задовільним. Наочною ілюстрацією цієї тривожної тенденції в системі післядипломної освіти є значно поширена практика копіювання готових рефератів, курсових та дипломних робіт з мережі Інтернет. Іншим симптомом низького рівня інформаційної культури студентів є те, що вони не знають цінності спеціальних знань і вмінь у сфері інформаційного самообслуговування, не уявляють, яку реальну допомогу ці знання і вміння можуть надати їм у навчальній, науково-дослідній, самоосвітній, дозвіллевій та професійній діяльності.

Шляхи підвищення рівня інформаційної культури менеджерів організацій намічені в наукових працях, присвячених формуванню інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів (О. Гончарова, І. Ветрова, А. Витухновська, С. Малярчук, О. Ракітіна, А. Ясінський та ін.), проблемам формування окремих компонентів інформаційної культури педагогів (В. Гриценко, Л. Коношевський, І. Пустинникова, А. Столяровська, А. Фіньков), працівників прикладного та декоративного мистецтва (М. Близнюк), економістів і менеджерів (О. Ільків, Т. Коваль, М. Коляда).

Не зменшуючи цінність наукового внеску названих вище авторів, відзначимо, що в існуючих дослідженнях не знайшли належного висвітлення питання формування інформаційної культури менеджерів організацій у післядипломній підготовці.

Метою статті є обґрунтування перспективних шляхів формування інформаційної культури майбутніх менеджерів організацій у післядипломній освіті.

Аналіз освітньо-професійних програм фахової підготовки майбутніх менеджерів та відповідних освітньо-професійних характеристик показав, що суттєвим моментом фахової підготовки майбутніх менеджерів є вимоги до аналітичної підготовки; знання правових норм; уміння успішно використовувати операції комбінаторного мислення, формулювати рекомендації, складати звіти.

При цьому для сучасного менеджера будь-якої галузі знань та вмінь, набутих під час загальної і базової вищої освіти, недостатньо. Виходячи з чого номенклатура компетенцій, набутих у ході базової вищої освіти, має поповнитися в післядипломній управлінській освіті за рахунок поглиблення теоретичних управлінських знань, а також досвіду використання цих знань на практиці, чим створюються умови для переходу працівника від професійної позиції виконавця до позиції організатора тих чи інших бізнес-процесів.

Закон України “Про вищу освіту” визначає післядипломну освіту як спеціалізоване вдосконалення наявної освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або оволодіння іншою спеціальністю на основі здобутого раніше кваліфікаційного рівня і практичного досвіду. Іншими словами, післядипломна освіта забезпечує фахове вдосконалення громадян, поглиблення, розширення й оновлення їхніх професійних знань, умінь, навичок.

Визначальною ознакою системи післядипломної освіти є органічне поєднання стаціонарних форм роботи (курсний період) із самостійною роботою студентів у міжкурсному періоді. Характерними для післядипломної освіти є денна, заочна, вечірня, дистанційна форми навчання, об’єднання цих форм, а також екстернат.

Строки, періодичність навчання, обсяги навчального часу в системі післядипломної освіти встановлюються закладами післядипломної освіти згідно з відповідними нормативними документами та державним стандартом освіти за погодженням із замовником, згідно з обраними формами і видами навчання, а також порядком і періодичністю атестації фахівців у відповідній галузі.

Особливість післядипломної освіти менеджерів організацій у контексті формування їхньої інформаційної культури полягає в тому, що контингент студентів представлений вже сформованими особистостями, у яких вже сформовані загальні уявлення про особливості управлінської діяльності, а також основні професійні функції менеджерів. Студентами вже свідомо визначена подальша освітня (а часто і професійна) траєкторія, що дає змогу більш усвідомлено та цілеспрямовано формувати й розвивати необхідні професійні компетенції.

Таким чином, в аспекті інформаційної культури післядипломна управлінська освіта покликана вдосконалити наявні навички, що були за-

кладені на ранніх етапах навчання, пов'язати їх з кваліфікаційними характеристиками менеджера організацій. Останнє стосується і такої важливої складової професійної готовності, як інформаційна культура.

З метою визначення стану сформованості інформаційної культури майбутніх менеджерів організацій у післядипломній освіті ми провели пілотне дослідження. Інструментарієм цього дослідження стала розроблена нами анкета, яка складалася із 17 запитань закритого типу, розподілених на п'ять блоків, відповідно до показників мотиваційного, операційного і когнітивного критеріїв сформованості інформаційної культури.

Усього пілотним дослідженням було охоплено 70 студентів трьох навчальних груп післядипломної освіти за спеціальністю “Менеджмент організацій”.

У результаті первинної обробки анкети дійсними було визнано 64 бланки. За підсумками їх опрацювання встановлено такі факти.

Майбутні менеджери організацій не виявляють самостійної пізнавальної активності, що відображається в низькій інтенсивності користування бібліотечними ресурсами. Зокрема, декілька разів на тиждень у бібліотеці бувають 8,3% студентів, декілька разів на місяць – 14%, декілька разів на рік – 27%, не бувають у бібліотеках взагалі – 50,7%. При цьому електронним каталогом бібліотеки вищого навчального закладу користувалося 57% респондентів, електронними каталогами бібліотек, доступ до яких відкрито в мережі Інтернет – 5%, навчальною літературою, завантаженою з мережі Інтернет – 8,3%, іншомовними бібліографічними базами даних – 1,3%.

У процесі анкетування з'ясувалося, що 73,3% студентів не цікавляться новими надходженнями професійної літератури до бібліотеки навчального закладу, 63,3% не інформовані про журнали економічної та управлінської тематики, що видаються в Україні.

З'ясувалося, що більшість студентів не вміє складати бібліографічні записи. Зокрема, тільки 10,7% студентів указали, що знають, як зробити бібліографічний запис книги, 2% – як зробити бібліографічний запис електронного ресурсу.

Особливу увагу привертають результати анкетування, що відображають самооцінку студентами своїх інтелектуальних умінь. Так, тільки 39% студентів оцінюють свої інтелектуальні вміння, серед яких володіння порівнянням, аналізом, узагальненням; самостійність мислення; перенесення інформації в новий контекст; вміння визначити головне тощо, як достатні.

Що стосується прикладних умінь, необхідних для успішної самостійної роботи з інформацією, то з'ясувалося, що у 39% студентів викликає утруднення створення і редагування текстів за допомогою комп'ютера; створення й редагування графіки викликає складності у 84% студентів; не уміють працювати з електронними таблицями й базами даних 68% студентів.

При цьому 72% студентів відзначили, що не відчувають труднощів при роботі з електронною поштою, інтернет-телефонією та конференціями; 81% – відзначили, що в них не викликає ускладнень обмін файлами через мережу; у 69% не викликає труднощів робота з мультимедіа; ресур-

сами мережі Інтернет з освітньою метою регулярно користуються 48,3% студентів.

Отже, проведене анкетування дало змогу констатувати низький рівень інформаційної культури більшості студентів, що виражається в: низькому рівні активності в пізнавальній діяльності; невмінні висловлювати свою інформаційну потребу, формулювати інформаційні запити; дефіциті спеціальних технологічних знань і вмінь роботи з інформацією; відсутності стійких пізнавальних потреб та інтересів, необхідних для самостійної пізнавальної діяльності інтелектуальних умінь аналізу та синтезу інформації, її критичного оцінювання; несформованості глибоких опорних знань про різноманіття сучасних інформаційних ресурсів та алгоритмів пошуку інформації.

Означені недоліки інформаційної підготовленості студентів перешкоджають підготовці якісних інформаційних продуктів, які б відображали результати самостійної навчальної та науково-дослідної роботи студентів. Наслідком цього є прагнення замінити креативну діяльність репродуктивною.

Результати анкетування вказали на актуальність пошуку перспективних підходів до формування інформаційної культури у післядипломній освіті, що включали б формування у студентів уявлення про існуючу систему інформації, вміння орієнтуватися в ній, знання інформаційно-пошукових систем тощо.

Основи для визначення найбільш перспективних напрямів підвищення рівня інформаційної культури менеджерів в післядипломному навчанні закладено в педагогічному досвіді, нагромадженому в ході розвитку сучасної професійної підготовки фахівців економічної та управлінської галузей. Цей досвід висвітлено в наукових працях, де науково обґрунтовано відповідні педагогічні умови.

Так С. Заскалета робить акцент на суб'єкт-суб'єктному співробітництві викладачів і студентів у процесі вирішення навчально-пізнавальних завдань; спрямуванні самостійної пізнавальної діяльності студентів на оволодіння глибокими і міцними знаннями, вміннями й навичками; вихованні у студентів певних особистісних якостей; систематизації процесу самостійної пізнавальної діяльності студентів; оволодінні викладачами достатніми знаннями й вміннями щодо організації самостійної пізнавальної діяльності студентів на практичних заняттях [3].

На думку Г. Костішиної, формуванню інформаційної культури студентів сприятиме забезпечення ціннісно-орієнтаційної значущості змісту знань, умінь; спрямованість навчання на формування системи дій і досягнення когнітивних змін особистості, розвиток мотиваційної сфери; забезпечення єдності освітньої, розвивальної, виховної функцій процесу навчання; використання психологічних і педагогічних стимулів активної навчально-пізнавальної діяльності студентів у поєднанні з модульно-рейтинговою системою контролю [5].

Л. Савчук стверджує, що процес формування інформаційної культури засновується на фаховому наповненні інформативної складової професійної підготовки; застосуванні сучасних програмно-апаратних навчальних комплексів у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності; налагодженні взаємодії викладача і студента з формування комп'ютерної компетентності; створенні сприятливого інформаційного середовища для розвитку пошуково-творчих здібностей студентів у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності [7].

За С. Кустовським, формуванню інформаційної культури сприятиме використання новітніх інформаційних педагогічних технологій у поєднанні з традиційними методами і прийомами організації самостійної роботи студентів; упровадження проблемного та інтегрованого підходів у навчанні; застосування особистісно орієнтованого підходу [6, с. 3].

Як вважає Н. Бойко, в аспекті формування інформаційної культури перспективним виглядає використання електронних контролюючих програм з метою діагностики, контролю, моніторингу якості навчальних досягнень під час самостійної роботи, що дає можливість збільшити об'єктивність контролю, скоротити витрати часу на проведення контролюючих заходів, отримати зворотний зв'язок, що сприяє підвищенню ефективності самостійної роботи студентів [1, с. 16].

Перспективним з точки зору формування інформаційної культури виступають напрацювання І. Захарової, відповідно до яких вдосконалення освітнього процесу з метою розвитку інформаційної компетенції студентів стане можливим за таких умов:

- проектування інформаційно-освітньої системи вищого навчального закладу як відкритої системи, яка поряд із суб'єктами, цілями, змістом, методами, засобами і формами організації освітнього процесу акумулює інтелектуальні, культурні, програмно-методичні, організаційні та технічні ресурси;

- надання студентам можливості активно брати участь у проектуванні та подальшій актуалізації індивідуальних освітніх траєкторій;

- використання потенційних можливостей інформаційної освітньої системи для реалізації розвивального навчання, спрямованого на розвиток здатності до навчання, інтелекту, креативності учнів;

- забезпечення усвідомленої й активної участі педагогів у формуванні освітнього середовища за допомогою створення електронних навчальних курсів, завдяки чому здійснюється поповнення інформаційного освітнього простору від інформаційної освітньої системи окремого навчального закладу до глобальної мережі Інтернет;

- формування інформаційного освітнього середовища ВНЗ шляхом системної інтеграції навчальних, наукових та організаційних структур на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій [4].

Аналіз вищенаведених науково обґрунтованих педагогічних умов, що сприяють формуванню інформаційної культури, дав нам змогу виділи-

ти відповідні перспективні шляхи вдосконалення формування інформаційної культури майбутніх менеджерів у післядипломній освіті серед яких:

- створення навчальним закладом колективного інформаційного середовища, що передбачає: створення і адміністрування локальної мережі ВНЗ з доступом до мережі Інтернет; забезпечення доступу студентів для здійснення самостійної та науково-дослідної роботи до електронних ресурсів (навчальних посібників, гіпертексту, ресурсів мережі Інтернет); застосування комунікативних мережевих технологій; перевірку та самоперевірку пізнавальних досягнень студентів з використанням вільно поширюваного програмного забезпечення;

- спрямування змісту навчання на створення у студентів системи узагальнених орієнтирів для самостійного пошуку професійної інформації, навчання евристичних пізнавальних процедур, що передбачає відповідну корекцію навчальних планів;

- педагогічний супровід створення і використання студентом індивідуального освітньо-інформаційного середовища, що виражатиметься у стимулюванні самостійної пізнавальної діяльності студентів з наступною педагогічною допомогою у вирішенні проблем, що виникатимуть у ході цієї діяльності.

Таким чином, загальним результатом досліджень, матеріали яких висвітлені у цій статті, є такі **висновки**.

1. Більшість майбутніх менеджерів-післядипломників має низький рівень інформаційної культури, що виявляється в низькій пізнавальній активності; невмінні висловлювати свою інформаційну потребу, формулювати інформаційні запити; дефіциті спеціальних технологічних знань і вмінь роботи з інформацією; відсутності стійких пізнавальних потреб та інтересів, глибоких опорних знань про різноманіття сучасних інформаційних ресурсів та алгоритмів пошуку інформації, необхідних для самостійної пізнавальної діяльності інтелектуальних умінь аналізу та синтезу інформації, її критичного оцінювання.

2. Перспективними напрямками підвищення рівня інформаційної культури майбутніх менеджерів у післядипломній підготовці виступають: створення і постійне вдосконалення навчальним закладом колективного інформаційного середовища; спрямування змісту навчання на створення у студентів системи узагальнених орієнтирів для самостійного пошуку професійної інформації, навчання евристичних пізнавальних процедур; педагогічний супровід створення і використання студентом індивідуального освітньо-інформаційного середовища.

Подальші дослідження передбачається присвятити розробці необхідних і доцільних педагогічних умов формування інформаційної культури в післядипломній освіті менеджерів організацій.

Література

1. Бойко Н.І. Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис.

на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / Н.І. Бойко. – К., 2008. – 23 с.

2. Гендина Н.И. Информационная культура, творчество и креативность выпускника высшей школы в контексте проблем развития человеческого капитала информационного общества (ч. I) / Н.И. Гендина // Информационное общество / Институт развития информационного общ-ва. – 2008. – № 5–6. – С. 78–83.

3. Заскалета С.Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / С.Г. Заскалета. – К., 2000. – 19 с.

4. Захарова И.Г. Формирование информационной образовательной среды высшего учебного заведения : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра пед. наук : 13.00.01 спец. “Общая педагогика и история педагогики” / И.Г. Захарова. – Тюмень, 2003. – 46 с.

5. Костишина Г.І. Формування навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / Г.І. Костишина. – Т., 2003. – 20 с.

6. Кустовський С.М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / С.М. Кустовський. – Вінниця, 2005. – 255 с.

7. Савчук Л.О. Формування інформаційної складової фахової підготовки майбутніх економістів у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 спец. “Теорія і методика професійної освіти” / Л.О. Савчук. – Т., 2009. – 20 с.

БОЧАРОВА О.А.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Життєвий досвід свідчить, що роль родини у формуванні здібностей дитини є дуже важливою, оскільки саме родинне оточення надає дитині всі умови для розвитку її здібностей. Однак настає такий момент, коли дитина йде до школи й у її житті з’являються вчителі, які будуть поруч з нею протягом наступних кількох років. Крім підтримки в школі, дитина знаходить нові сфери захоплення та інтересів, знайомиться з новими людьми, опановує нові галузі діяльності.

Освітні цілі стають головними вимогами в педагогічній діяльності. Окреслення нових завдань приводить до того, що вони стають обов’язками вчителів. У польському освітньому праві чітко визначено завдання вчителя з розвитку здібностей учнів, тому їх реалізація залежить від знань, компетенцій і мотивації вчителя.

Мета статті – розкрити роль учителя в навчанні й вихованні обдарованої особистості.

Розглядаючи основні аспекти дидактики творчості, польська дослідниця Д. Екерт-Олдройд увела в обіг таке поняття, як “педевтологія творчості” [4, с. 305]. Підтримуючу цю ідею, інша польська дослідниця Т. Гіза, запропонувала аналогічний термін “педевтологія здібностей”. Таке форму-